

Marek Marszałek

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Bydgoszcz

marmarsz@ukw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-5265-2583>

Choć ty siadłszy płacz! **Dylematy badacza frazematyki północnokresowej**

1. Wprowadzenie

Jak niejednokrotnie wspomiano, badacze leksyki północnokresowej skupiają się zazwyczaj na jednostkach jednowyrazowych, nie poświęcając uwagi specyficznym wielowyrazowcom¹ używanym za północno-wschodnią granicą etniczną, tworom zaskakująco barwnym, nierzadko dosadnym czy dowcipnym (Mędelska & Marszałek, 2019, ss. 93–95, 2020a, s. 914, 2020b, ss. 4–6, 2023; zob. też analogiczną refleksję o stanie w tym zakresie w gwarach: Rak, 2020, ss. 17–18). W szczególności ignorowane

¹ Mowa o mających odrębny desygnat (Chlebda, 2014, s. 50) wielowyrazowych „elementach językowych, które w danej sytuacji dla nazwania określonego potencjału treściowego zostały przez mówiącego odtworzone, a nie utworzone z doraźnie dobranych jeden do drugiego elementów [wyróżnienia oryginalne]” (Chlebda, 2003, s. 49). Połączenia takie – podobnie jak pojedyncze wyrazy – są jednostkami języka (elementami gotowymi, odtwarzalnymi w mowie – Bogusławski, 1976, s. 357), nierozkładalnymi „na żadne drobniejsze elementy o tej samej naturze funkcjonalnej” (Bogusławski & Wawrzyńczyk, 1993, s. 11).

są swoiste frazemy budowane na wyrazach funkcyjnych, mimo ich nierzadko znacznej frekwencji tekstowej (Marszałek, 2022). Stan ten skutkuje dotkliwym brakiem solidnej i wystarczająco zasobnej frazematycznej bazy materiałowej, owa luka zaś stanowi istotną przeszkodę w dokonaniu całościowej deskrypcji frazematyki kresów północno-wschodnich drugiej połowy XX wieku. Bardzo trudno w tych warunkach ustalić chronologię napotkanego frazemu (będącą istotnym czynnikiem brany pod uwagę przy określaniu źródła ewentualnego zapożyczenia), nie ma możliwości wskazania jego wariantów formalno-semantycznych, kręgu użytkowników czy też zasięgu terytorialnego. Szczególnie problematyczne staje się wykazanie, że badany ciąg wyrazowy nie powstał wskutek przypadkowej interferencji, czyli nieświadomego, samistnego wplecenia frazemu zaczerpniętego z używanego na co dzień języka obcego do naprędce tworzonego polskiego tekstu, lecz jest wielokomponentową jednostką systemową będącą w obiegu na kresach północno-wschodnich. To bardzo istotna kwestia w odniesieniu do frazemów, jednostek języka, których cechą konstytutywną jest właśnie reprodukowalność, powtarzalność (Chlebda, 2010, s. 140, 2014, s. 50).

W tej sytuacji, przygotowując do druku monografię *Frazematyka północnokresowa w opisie sformalizowanym (na materiale wileńskiej prasy i wydawnictw książkowych II połowy XX wieku)* (Marszałek, w druku), zmuszony jestem do ponownej lektury setek prac o polszczyźnie kresów północno-wschodnich (monografii, artykułów, słowników, tekstów gwarowych) i wyjątkowo żmudnego i czasochłonnego przeszukiwania tych źródeł pod kątem zarejestrowanych w nich, najczęściej przypadkowo, frazemów. Niestety, z rzadka mam do czynienia z gotowymi listami specyficznych jednostek wielokomponentowych, zazwyczaj zresztą bardzo skromnymi (zob. o tym problemie Mędelska & Marszałek, 2019, ss. 93–95). W większości wypadków moja praca polega na uważnym czytaniu wypowiedzi zebranych od informatorów i na studiowaniu egzemplifikacji tekstowych ukazujących użycie wyrazu, formy wyrazowej czy konstrukcji omawianej przez autora eksцерpowanej monografii lub artykułu i wyodrębnianiu spośród nich tych frazemów północnokresowych, które zgromadziłem w kartotece będącej bazą materiałową mojej monografii². Ten mozolny trud przynosi efekty, lepsze w wypadku całościowego eksцерpowania tekstów ciągłych (np. tekstów gwarowych czy obszernych relacji użytkowników polszczyzny północnokresowej, dołączonych do eksplorowanych prac), znacznie gorsze – w wyniku przeszukiwania przypadkowych (z mojego punktu widzenia) ilustracji tekstowych (np. wykazów form wyrazowych eksplikujących wahania *C // Ć* w wygłosie³, wśród których z rzadka trafiają się też północnokresowe frazemy). Rezultaty są

² Kartoteka, obejmująca dziś ponad 1600 jednostek wielowyrzowych, składa się z dwóch mniejszych zbiorów połączonych w jedną całość. Zawiera materiał frazematyczny zebrany w trakcie pracy nad słownictwem prasy wileńskiej lat 1960–1979 (Mędelska, 2004) i słownictwem wydawnictw książkowych opublikowanych na Litwie w okresie 1949–1985 (Marszałek, 2006).

³ Por. taką dwustronicową listę w Mędelska i Marszałek (2005, ss. 392–394).

wprawdzie jeszcze dalekie od oczekiwanych, jednak nowe „znaleziska” sukcesywnie poszerzają bardzo potrzebny dział *Zapisy w innych źródłach* w metryczkach poszczególnych frazemów, coraz bardziej przekonująco dowodząc, że specyficzne jednostki wielokomponentowe napotkane w wileńskiej prasie powojennej i w wydawnictwach książkowych nie były dziełem przypadku, lecz należały i w znacznym stopniu nadal należą⁴ do północnokresowych zasobów frazematycznych.

Istotną barierę utrudniającą analizę zebranych frazemów stanowi też niezadowalający w wielu wypadkach opis ich innojęzycznych odpowiedników – wzorców, przede wszystkim zaś ciągle zbyt skromne rejestry jednostek ponadwyrazowych będących w użyciu w językach współwystępujących na kresach północno-wschodnich.

Ponadto niektóre napotkane frazemy północnokresowe sprawiają badaczom określone problemy ze względu na swoje szczególne, jednostkowe właściwości.

2. Cel pracy

Zamierzam tu omówić trudności opisu zebranych przeze mnie frazemów północnokresowych, jakie stwarza zaledwie wycinkowa baza poświadczeń w innych źródłach pochodzących z kresów północno-wschodnich i w źródłach obcojęzycznych, a także problemy związane ze specyfiką pewnych jednostek frazematycznych. Przybliżę te kwestie na przykładzie swoistych frazemów zbudowanych na wyrazie funkcyjnym *choć*. Mam na myśli takie konstrukcje, jak np. znany szerzej głównie z twórczości Melchiora Wańkowicza (Kurzowa, 1975, s. 85, 1993, s. 463) bardzo sugestywny frazem *choć ty siadłszy płacz*. Podobne struktury wprawdzie bywają rejestrowane w opracowaniach językoznawczych, jednak badacze nie poświęcają im uwagi.

3. Trudności opisu jednostek frazematycznych opartych na członie *choć*

Wymogi deskrypcji sformalizowanej, którą stosuję w przygotowywanej monografii, narzucają konieczność dokładnego określenia granic każdej analizowanej jednostki, a także obowiązek precyzyjnego ustalenia jej postaci formalnej i znaczeniowej.

Z kolei w pełni miarodajny opis frazemu północnokresowego, wynikający z jego specyfiki, czyli zazwyczaj z ukształtowania na gruncie obcym, wymaga podania adekwatnego odpowiednika ogólnopolskiego, wykazu poświadczeń w innych źródłach, genezy jednostki oraz wzorca obcojęzycznego (lub wzorców).

⁴ Oczywiście pewna część wyekscerpowanych frazemów, w szczególności sowietyzmy, nie należy już do słownictwa aktywnego, jednak jest rozumiana i niekiedy nadal stosowana przez starsze pokolenie (np. we wspomnieniach, w opisach radzieckiej rzeczywistości).

Ponadto struktura przygotowywanej monografii, w szczególności konstrukcja jej rozdziału I: *Zapożyczenia z języków współfunkcjonujących na radzieckiej Litwie*, obliguje do klarownych ustaleń w kwestii pochodzenia każdej opisywanej jednostki.

Tymczasem specyficzność zgromadzonych jednostek wielokomponentowych opartych na elemencie *choć*, ich skomplikowana natura, odmienna na tle pozostałego północnokresowego materiału frazematycznego, uniemożliwia ich opis w ramach dobrze sprawdzającego się dotąd schematu i zmusza do poczynienia pewnych wy-
łomów w przyjętych wcześniej ustaleniach.

3.1. Trudności występujące przy wprowadzaniu opisu sformalizowanego

Przegląd literatury dowodzi, że badacze zazwyczaj rejestrują interesującą mnie tu strukturę wypełnioną konkretną leksyką, kierując się złudną analogią strukturalno-semantyczną. Możliwe też, że nie dysponują wystarczająco bogatym materiałem językowym, by zminimalizować ją i sprowadzić do postaci jednostki języka, por. takie zapisy, jak: **choć ty siadłszy płacz** (*Raz przyzwyczaisz się, tak już każdy wieczór musisz jo przyjmować. Choć ty siadłszy płacz*⁵) (Kurzowa, 1993, s. 463); **choć ty weź i umieraj** ([...] *lecz nudno – i dość, choć ty weź i umieraj*) (Joachimiak, 1997, s. 76); **choć księgę twórz** ([...] *zebrał całą plikę takich dokumentów, choć księgę z nich twórz*) (Mędelska, 2000, s. 568). Podobieństwo formalne polega na obecności w każdej strukturze spójnika *choć* oraz rozkaznika. Znaczenia na ogół się nie podaje, zastępując je odpowiednikami ogólnopolskim umieszczonym w mylących tzw. łapkach, por. odpowiednio: ‘tylko sięść i płakać’, ‘choćbyś nawet głową o ziemię uderzał, i tak nic nie wskórasz’, ‘że książkę można napisać’.

Tymczasem, jak wykazała analiza materiału językowego zgromadzonego w mojej kartotece oraz wybranego z prac innych badaczy, specyficzność omawianej struktury polega na tym, że – na pozór jednorodna – jest ona wspólna dla co najmniej trzech odrębnych jednostek frazematycznych.

Zestawiając i porównując konkretne struktury, którymi dysponuję, ustaliłem granice jednostki i otrzymałem formalną postać zminimalizowaną $\rightarrow$, **choć** $\rightarrow$ (kresczki w dolnej frakcji oznaczają miejsca walencyjne⁶). Stwierdziłem jednocześnie – po dokonaniu analiz semantycznych – że zapis ten reprezentuje trzy jednostki

⁵ Mamy tu różne postaci ortograficzne imiesłowu: *siadłszy* i *siadłszy* (ciekawe, że ta niekonsekwencja w zapisie występuje też w pracy Kurzowa, 1975, s. 85).

⁶ Artykuły hasłowe, które w pełni zaprezentuję niżej, obejmują: zapis kształtu frazemu; informację o możliwych wypełnieniach pozycji walencyjnych (K); charakterystykę semantyczną (S); właściwości pragmatyczne (P); odpowiednik ogólnopolski (Ogpol.); ilustracje tekstowe (pierwsza – ▼, kolejne – ▽) z podaniem źródła; zapisy w innych źródłach (Z); wskazanie genezy frazemu (G); wsparcie w innych językach (W), symbole zaś oznaczają: człon fakultatywny odpowiednika (<>); człon alternatywny odpowiednika (<>); wskazanie na segment wymienny odpowiednika (-).

homonimiczne⁷. Zauważyłem też, że każda z tych jednostek ma w polszczyźnie ogólnej odrębny (zgrubny) schemat odpowiednika tekstowego⁸. W ten sposób wyodrębniłem trzy grupy znaczeniowe frazemów mających postać $\rightarrow_p$ **choć** $\rightarrow_j$:

$\rightarrow_p$ **choć** $\rightarrow_j^1$

K $\rightarrow_i$: fraza zdaniowa; $\rightarrow_j$: wyrażenie konstituowane przez imperatywne formy czasownika⁹

S: to, co jest oznaczone w $\rightarrow_p$ z nawiązką spełnia wymogi umożliwiające optymalne wykorzystanie tego w sposób (zwykle przesadny, przerysowany) oznaczony w $\rightarrow_j$

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: $\rightarrow_p$ **że aż można by <nawet>** $\rightarrow$

Por. przykład: *A podłoga, podłoga – jak lód, choć ślizgaj się!*

$\rightarrow_p$ **choć** $\rightarrow_j^2$

K $\rightarrow_i$: fraza zdaniowa; $\rightarrow_j$: wyrażenie konstituowane przez imperatywne formy czasownika

S: w $\rightarrow_i$ przedstawiono sytuację/stan bez wyjścia, a to, co jest oznaczone w $\rightarrow_j$, uwypukla jej/jego beznadziejność

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: $\rightarrow_p$ **że choćbyś <nawet>** $\rightarrow$, **to <nic> nie pomoże**

Por. przykład: [...] *zalany jak bela – temu choć z armat nad uchem wal!*

$\rightarrow_p$ **choć** $\rightarrow_j^3$

K $\rightarrow_i$: fraza zdaniowa; $\rightarrow_j$: wyrażenie konstituowane przez imperatywne formy czasownika

S: w $\rightarrow_i$ przedstawiono taką sytuację/stan, że pod jej/jego wpływem można by nawet dopuścić się ekstremalnego zachowania wskazanego w $\rightarrow_j$

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: $\rightarrow_p$ **że aż chciałoby się <nawet>** $\rightarrow$

Por. przykład: [...] *usłyszysz o sobie takie rzeczy, że choć uciekaj z własnego domu.*

W takim właśnie układzie – pod trzema osobnymi nagłówkami – zaprezentuję realny materiał językowy w odpowiednim miejscu artykułu.

⁷ Mimo podobnego znaczenia pragmatycznego omawianych frazemów przyjąłem, że mam do czynienia z homonimiami, a nie z jednostką polisemantyczną, ponieważ wyodrębnione całości mają w opisie sformalizowanym jednakową postać fonetyczną i graficzną, ale zdecydowanie odmienne znaczenia. Na podstawie informacji przedstawionej w S nie da się wykazać ich semantycznej zbieżności (bliskości), odrębność zaś jest wyraźnie zaznaczona. Odrębność przejawia się także w zróżnicowaniu odpowiedników ogólnopolskich (w tzw. przekładzie wewnętrznym, intrajęzykowym), każdy bowiem z trzech „podfrazemów” ma inny swoisty translata.

⁸ Oczywiście można też dobrać własny, autorski odpowiednik ogpol. konkretnej całości, w szczególności wykorzystując utarte zwroty, np. *że wyć się chce*, *że tylko się zastrzelić*. Chodzi jedynie o zmieszczenie się w najogólniejszych ramach znaczeniowych.

⁹ Kolejność $\rightarrow_i$ i $\rightarrow_j$ nie jest ustabilizowana, jednak zdecydowanie częściej $\rightarrow_j$ poprzedza $\rightarrow_i$.

3.2. Trudności związane z północnokresowym charakterem omawianych frazemów

Jednostki frazematyczne podobne do analizowanych, czyli mające w swoim składzie spójnik *choć* oraz imperatywne formy czasownika, nie są całkowicie obce polszczyźnie etnicznej, por. bardzo stare: *choć oko wykol*¹⁰ czy *choć do rany przyłóż* (PSWP, 1996, t. 7, s. 39), pojawiają się jednak sporadycznie, ustępując zdecydowanie strukturom z formami trybu przypuszczającego, por.: *choćbyście nie wiem jak błagali* (PSWP, 1996, t. 7, s. 39)¹¹, czy też innym, formalnie różnym konstrukcjom w rodzaju *że wyć się chce* albo *że można w łeb sobie strzelić*.

Omawiana struktura $\rightarrow$ *choć* $\rightarrow$ charakterystyczna dla polszczyzny północnokresowej, ma w niej niewątpliwie pochodzenie obce, bałtycko-wschodniosłowiańskie. Co się zaś tyczy genezy (białoruskiej, rosyjskiej czy po prostu wschodniosłowiańskiej, będącej wspólnym dziedzictwem obu języków, albo też litewskiej czy też bałtycko-wschodniosłowiańskiej, będącej spuścizną wszystkich trzech języków) jej konkretnych realizacji tekstowych $\rightarrow$, np. [*choć*] *bierz i kop* czy [*choć*] *żywy do ziemi leż*, często zleksykalizowanych, to moje dotychczasowe ustalenia przedstawione zarówno w monografii, jak i w tym miejscu najprawdopodobniej okazały się nieostateczne i będą wymagały korekty. Należy bowiem oczekiwać, że w miarę poszerzania bazy materiałowej, także tej obcojęzycznej, klasyfikacja ze względu na genezę będzie się zmieniała (raczej w kierunku odnajdywania wzorców w językach wschodniosłowiańskich branych pod uwagę oraz w języku litewskim lub chociażby pełnej akceptowalności konkretnych realizacji tekstowych przez Rosjan, Białorusinów i Litwinów).

Zauważmy też, że omawiane struktury są otwarte, miejsca walencyjne mogą się wypełniać niemal dowolną leksyką w zależności od sytuacji (por. przykład spreparowany przeze mnie: *He нростум, хоть ты гору блинов напеку*¹²), zatem co trafniejsze konkretne realizacje tekstowe, dobrze przemawiające do wyobraźni, będą się łatwo zleksykalizowały i w gotowej postaci krążyły w obiegu.

Najważniejszy rozdział monografii: *Zapożyczenia z języków współfunkcjonujących na radzieckiej Litwie* dzieli się na podrozdziały: 1. *Rusycyzmy*, 2. *Wschodniosłowianizmy*, 3. *Białorutenizmy*, 4. *Lituanizmy*, które z kolei rozpadają się na mniejsze,

¹⁰ Obecne zarówno w lit. (*nors į akį durk* – DRLKŽ-1, 2011, s. 312), biał. (TSBLM, 2005, s. 125), jak i w ros. (DRLKŽ-1, 2011, s. 312).

¹¹ Być może wiąże się to z ogólniejszą tendencją, mianowicie z używaniem w polszczyźnie północnokresowej formy 2. osoby lp. (np. *tak bierzesz i robisz*) na miejscu ogpol. form bezosobowych (np. *tak się bierze i robi*) albo różnych form czasownika w lm.

¹² W wymyślonej przeze mnie konkretnej sytuacji (ktoś obraził osobę, o której wiadomo, że przepada za blinami), ogpol. odpowiednik brzmiałby: *Nie wybacz, choćbyś nawet stos blinów napiekl*. Gdyby jednak całośćka ta znalazła się z czasem szerszym obiegu, zapewne przybrałaby postać: *choćby się nawet stos blinów napieкло*.

np. w wypadku podrozdziału 1. *Rusycyzmy* są to: 1.1. *Bez wsparcia języków obcych*, 1.2. *Ze wsparciem języka litewskiego i białoruskiego*, 1.3. *Ze wsparciem języka białoruskiego*, 1.4. *Ze wsparciem języka litewskiego*, w wypadku podrozdziału 2. *Wschodniosłowianizmy* – 2.1. *Bez wsparcia języka litewskiego*, 2.2. *Ze wsparciem języka litewskiego*. W odniesieniu do ponad 1600 opracowywanych przeze mnie frazemów taka strukturyzacja dobrze się sprawdza, każda jednostka znajduje swoje miejsce. Dla $\rightarrow$, **choć** $\rightarrow$ musiałem uczynić wyłom w schemacie opisu. Mam bowiem do czynienia z modelem występującym w rosyjskim, białoruskim i litewskim, jednak nie jestem dziś w stanie precyzyjnie wskazać jego wzorca (jednego, konkretnego) w którymś z tych języków, zatem – w celu właściwego umiejscowienia go w tekście przygotowywanej monografii – wprowadziłem w pracy kolejny podrozdział: 5. *Bałto-wschodniosłowianizmy*. Jednak dla konkretnych realizacji schematu $\rightarrow$, **choć** $\rightarrow$ ustaliłem odpowiedniki (czyli źródła, wzorce) albo w obu branych pod uwagę językach wschodniosłowiańskich, albo tylko w rosyjskim, albo w językach wschodniosłowiańskich i litewskim, albo w rosyjskim i litewskim. Wobec tego – z punktu widzenia struktury całej pracy – pewna część realizacji tekstowych znalazła się na właściwym miejscu, część zaś powinna była trafić do podrozdziału 1. *Rusycyzmy*, inna część – do podrozdziału 2. *Wschodniosłowianizmy*, jeszcze inna – do 3. *Białorutenizmy*. Skutkowałoby to rozproszeniem poszczególnych realizacji tej samej struktury po różnych grupach genetycznych, wprowadziłem więc wewnątrz każdej z trzech konstrukcji $\rightarrow$, **choć** $\rightarrow$ podziały ze względu na pochodzenie: 1) wzorce rosyjskie, białoruskie i litewskie, 2) wzorce rosyjskie i białoruskie, 3) wzorce rosyjskie i litewskie, 4) wzorce rosyjskie. Narusza to przyjęty wcześniej schemat.

Cechą charakterystyczną wszelkich północnokresowizmów jest ich wariantywność formalna¹³, jednocześnie wielopostaciowość cechuje także część frazemów ogólnopolskich. Zmienność formalna północnokresowych jednostek frazematycznych stanowi kolejne źródło trudności ich opisu. Wielokrotnie wspomniane braki materiałowe nie pozwalają stwierdzić bez wątpliwości, czy konstrukcja napotkana w źródle północnokresowym jest wariantem poznanej wcześniej jednostki wielokomponentowej, czy może tylko skutkiem jednostkowego niedokładnego jej odtworzenia. Stan ten uniemożliwia stworzenie w miarę kompletnego rejestru wariantów i uwzględnienie go w deskrypcji sformalizowanej, por. *choć* <ty> <siadłszy> *płacz*¹⁴.

¹³ Z tego powodu mieszkańcy kresów północno-wschodnich zawsze cenili poradniki językowe, domagali się jednoznacznych rozstrzygnięć, jak jest poprawnie: *młodszy czy młodszy, ten obręcz, ta obręcz czy może to obręcze?*

¹⁴ Analogiczna wariantywność postaci formalnej frazemów jest charakterystyczna dla wszystkich języków branych tu pod uwagę, por. omawianą całość w lit.: *nors tu verk* (Jakaitienė, 2009, s. 296) oraz *nórs vérk* (BLKŻ, 2014).

3.3. Inne problemy opisu struktur $\rightarrow$, choć $\rightarrow$

Ostatnia kwestia, o której trzeba wspomnieć, wynika zarówno z przynależności badanego frazemu do wielokomponentowych zasobów północnokresowych, jak i z jego specyficznego charakteru.

Otóż penetrując literaturę dotyczącą polszczyzny kresów północno-wschodnich w poszukiwaniu wystąpień konkretnych realizacji konstrukcji $\rightarrow$, **choć** $\rightarrow$ zgromadzonych w mojej kartotece, natykałem się także na frazemy przeze mnie niezarejestrowane. Uznałem, że ze względu na ubóstwo dotychczasowej frazematycznej bazy materiałowej należy pokazać także te cenne poświadczenia. Zatem ponownie potraktowałem specyficzne struktury $\rightarrow$, **choć** $\rightarrow$ inaczej niż pozostałe frazemy, tworząc dodatkowy dział **ZP**: *Zapisy w innych źródłach (pozostałe)* i umieszczając w nim oddzielny materiał językowy wraz ze wskazaniem źródła, z którego pochodzi. Dział ten pojawia się trzykrotnie, zawsze po przedstawieniu ostatniej realizacji tekstowej danej konstrukcji. Jego zawartość stanowi dodatkowe potwierdzenie rozpowszechnienia struktury $\rightarrow$, **choć** $\rightarrow$ na kresach północno-wschodnich.

4. Prezentacja frazemów o strukturze $\rightarrow$, choć $\rightarrow$

A. Frazem $\rightarrow$, choć $\rightarrow$ ¹

K _{$\rightarrow$} : fraza zdaniowa; $\rightarrow$: wyrażenie konstytuowane przez imperatywne formy czasownika

S: to, co jest oznaczone w $\rightarrow$, z nawiązką spełnia wymogi umożliwiające optymalne wykorzystanie tego w sposób (zwykle przesadny, przerysowany) oznaczony w $\rightarrow$

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: $\rightarrow$, **że można by <nawet>** $\rightarrow$

Konkretne realizacje tekstowe frazemu $\rightarrow$, **choć** $\rightarrow$ ¹

a) wzorce rosyjskie i białoruskie:

$\rightarrow$, **choć na wystawę <wież>**

Ogpol.: $\rightarrow$, **że można by nawet eksponować na wystawie**

▼ [...] *buraki zaczęły tak pięknie rosnąć, że choć na wystawę* – (KR, 1964, 4, s. 1)

G: ros. $\rightarrow$, хоть на выставку <вези> (NKRJa, b.d.), białr. $\rightarrow$, хоць на выстаўку <вязі> (BNK, b.d.)

$\rightarrow$, **choć rzepę siej**

Ogpol.: $\rightarrow$, **że można by nawet rzepę siać**

▼ [...] *pod paznokciami ziemia, choć rzepę siej* – (GJ-83, 1983, s. 8)

G: ros. $\rightarrow$, хоть репу сей (NKRJa, b.d.), białr. $\rightarrow$, хоць рэпу сей (BNK, b.d.)

—_p **choć siadaj i jedź**

Ogpol.: —_p **że można by nawet od razu wsiąść i ruszyć**

▼ *Wóz wyszedł jak się należy, choć siadaj i jedź* – (KCP-85, 1985, s. 122)

G: ros. —_p хоть садись и поезжай (NPI, 2020), błr. —_p хоць сядай ды едзь (ZII, 2008)

—_p **choć sprzedawaj**

Ogpol.: —_p **że można by nawet wystawić na sprzedaż**

▼ *Na jesieni namłócili nasion, choć innym sprzedawaj!* – (KR, 1964, 4, s. 1)

Z: z mowy mieszk. Bujwidz: (Dwilewicz, 1997, s. 122).

G: ros. —_p хоть продавай (MChP, 2020), błr. —_p хоць прадавай (K, 2020)

—_p **choć tańcz**

Ogpol.: —_p **że można by nawet tańczyć**

▼ [...] *dokoła tyle miejsca, że choć tańcz* – (KR, 1964, 4, s. 13)

G: ros. —_p хоть танцуй (NKRJa, b.d.), błr. —_p хоць танцуй (PT, 2020)

b) wzorce rosyjskie:

—_p **choć bierz i kop**

Ogpol.: —_p **że można by nawet od razu zacząć kopać**

▼ [Skarby] *Leżą na samej powierzchni, choć bierz i kop [...]* – (KR, 1961, 2, s. 6)

G: ros. —_p хоть бери и копай (WN, 2009)

—_p **choć garściami zbieraj**

Ogpol.: —_p **że można by nawet garściami zbierać**

▼ *Jest ich [monet] tam tyle, że choć garściami zbieraj* – (SSU-59, 1959, s. 39)

G: ros. —_p хоть горстями собирай (AMNW, b.d.)

—_p **choć koncerty urządzaj**

Ogpol.: —_p **że można by nawet koncerty urządzać**

▼ *W pokoju wypoczynkowym [...] choć koncerty urządzaj* – (KR, 1977, 6, s. XVI)

G: ros. —_p хоть концерты устраивай (JNP, b.d.)

—_p **choć książkę czytaj**

Ogpol.: —_p **że można by nawet książkę czytać**

▼ *Widno choć książkę czytaj [...]* – (KR, 1973, 9, s. 8)

G: ros. —_p хоть книгу читай (NKRJa, b.d.)

—_p **choć olejek wyciskaj**

Ogpol.: —_p **że można by nawet od razu olejek wyciskać**

▼ *Tutaj będzie prawdziwa Bułgaria. Róż – choć olejek wyciskaj* – (KR, 1977, 7, s. 21)

G: ros. —_p хоть масло выжимай (WOWO, 2019)

—_p **choć sprawdź**

Ogpol.: —_p **że można by nawet sprawdzić**

▼ [...] rozpięła się na całego, bo akurat południe – choć sprawdź – (CSz, 1969, 33, s. 3)

G: ros. $\_p$ хоть проверь (NKRJa, b.d.)

$\_p$ **choć ślizgaj się**

Ogpol.: $\_p$ **że można by nawet się ślizgać**

▼ A podłoga, podłoga – jak lód, choć ślizgaj się! – (SSU-59, 1959, s. 5)

G: ros. $\_p$ хоть скользи (WWK, b.d.)

$\_p$ **choć weź i spal**

Ogpol.: $\_p$ **<że> można by od razu w ogień rzucić**

▼ A buty [...] wychodzą z mody. Choć weź i spal – (KR, 1970, 2, s. 10)

G: ros. $\_p$ хоть сожги (NKRJa, b.d.)

ZP: Maryniakowa i in. (1996, s. 183): kupi pantofelki, jak ja mówię teraz, **choć na etażerkę postaw, takie ładne**; Grek-Pabisowa i in. (1998, s. 156): A on to że lalka mężczyzna, **choć wody napij się, jak mówią**; Grek-Pabisowa i in. (2008, s. 120): widno, **choć igły zbieraj**; Bielikowicz (1984, s. 23): Dawaj dzieciom, to późniejszą porą **choć ty idź na starość pod kościół żebrować**, s. 29: a kordły jakie, **choć ty imi hrabinia nakrywaj**, s. 90: To zdaj się, **choć ty bierz i umieraj ze śmiechu**, s. 192: puszków, **choć wozem wież**; Rucka (2013, s. 444): kościołów tyle [...], **choć odbawiaj**.

Podsumowanie

W powojennej prasie wileńskiej i wydawnictwach książkowych napotkano 13 konkretnych realizacji tekstowych frazemu $\_p$ **choć** $\_j$ ¹. Wszystkie mają wzorce w obcych systemach językowych: 8 to prawdopodobnie rusycyzmy, 5 – rusycyzmy lub białorutenizmy. Tylko jedną z tych konkretnych realizacji: $\_p$ **choć sprzedawaj** poświadczyło inne źródło północnokresowe¹⁵. Udało się też wyekscerpować 8 frazemów $\_p$ **choć** $\_j$ ¹ z miejscami walencyjnymi wypełnionymi odmienną leksyką niż jednostki zgromadzone w kartotece. Oznacza to, że badana struktura należy do zasobów frazematycznych kresów północno-wschodnich.

B. Frazem $\_p$ **choć** $\_j$ ²

K $\_i$: fraza zdaniowa; $\_j$: wyrażenie konstytuowane przez imperatywne formy czasownika

S: to, co jest oznaczone w $\_j$, podkreśla beznadziejność sytuacji przedstawionej / stanu przedstawionego w $\_i$

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: $\_p$ **że choćbyś <nawet> $\_i$ to <nic> nie pomoże**

¹⁵ Z mowy mieszkańców Bujwidz, miejscowości położonej na Wileńszczyźnie.

Konkretne realizacje tekstowe frazemu $_{-p}$, **choć** $_{-j}$ ²

a) wzorce rosyjskie, białoruskie i litewskie:

$_{-p}$ **choć bierz i żywcem do ziemi leż**

Ogpol.: $_{-p}$ **że choćbyś nawet żywcem poszedł do piachu, to <nic> nie pomoże**

▼ *Póki odchwyć się, póki wróć do normalnego życia – choć bierz i żywcem do ziemi leż* – (KR, 1960, 10, s. 5)

Z: z gw. pnkres.: (Rieger, 2014, s. 304)

G: ros. $_{-p}$ хоть живым в землю лезь (RLŻ, b.d.), błr. $_{-p}$ хоць ты <жывы> ў зямлю лезь (BNK, b.d.), lit. $_{-p}$ nors gyvas į žemę lįsk (RLŻ, b.d.)

$_{-p}$ **choć płacz**

Ogpol.: $_{-p}$ **że choćbyś nawet płakał rzewnymi łzami, to <nic> nie pomoże**

▼ *Może wzięłabyś dla mnie drożdży? [...] Na przewodnią doprawdy, zabraknie. Choć płacz, lecz trzeba znów zarozczyniać* – (KR, 1960, 10, s. 5); ▽ *Choć płacz, lecz trzeba kupić nowe buty* – (KR, 1961, 3, s. 4; 1978, 3, s. 12)

Z: z pnkres. dial. kultur.: (Mędelska, 1993, s. 208, 2000, s. 568); jako element dialektyzacji kres. w powieści powoj.: (Kurzowa, 1975, s. 85; Sawaniewska-Mochowa, 1996, s. 77; *nie pukał on mnie nigdzie, choć płacz*)

G: ros. $_{-p}$ хоть плачь (NKRJa, b.d.), błr. $_{-p}$ хоць плач (BNK, b.d.), lit. $_{-p}$ nors verk (FŽ, b.d.)

$_{-p}$ **choć się rozerwij**

Ogpol.: $_{-p}$ **że choćbyś nawet się rozerwał <na kawałki>, to <nic> nie pomoże**

▼ *Choć rozerwij się, wszystko jedno nie nadążymy* – (LW-74, 1974, s. 153); ▽ *[...] choć się rozerwij – ludzi w brygadzie brak [...]* (KR, 1975, 4, s. 8)

Z: z pnkres. dial. kultur.: (Mędelska, 2000, s. 568)

G: ros. $_{-p}$ хоть разорвись (NKRJa, b.d.), błr. $_{-p}$ хоць разарвіся (SziL, 2009), lit. $_{-p}$ nors persiplėšk (DRLKŽ-1, 2011, s. 988)

b) wzorce rosyjskie i białoruskie:

$_{-p}$ **choć głową pod łód**

Ogpol.: $_{-p}$ **że choćbyś nawet się utopił z mostu się rzucił, to <nic> nie pomoże**

▼ *I nagle Rutę ogarnął taki żal, że choć głową pod łód* (KR, 1962, 2, s. 5)

G: ros. $_{-p}$ хоть головой в прорубь (NKRJa, b.d.), błr. $_{-p}$ хоць галавой у палонку (ABaŁ, b.d.)

$_{-p}$ **choć <ty> pękni**

Ogpol.: $_{-p}$ **że choćbyś nawet pękł, to <nic> nie pomoże**

▼ *Nie mogą zdążyć nasi, choć ty pękni* – (OLBP-53, 1953, s. 190)

G: ros. $_{-p}$ хоть <ты> лопни (NKRJa, b.d.), błr. $_{-p}$ хоць <ты> лопні (RBSNAN, b.d.)

—_p **choć z armat nad uchem wal**

Ogpol.: —_p **że choćbyś nawet nad uchem strzelał / że choćbyś nawet z armat strzelał, to <nic> nie pomoże**

▼ [...] *zalaný jak bela – temu choć z armat nad uchem wal!* – (JIT-60, 1960, s. 51)

G: ros. —_p *хоть из пушки над ухом стреляй* (SS, 2013); błr. —_p *хоць з гарматы над вухам страляй* (BNK, b.d.)

ЗР: Grek-Pabisowa i in. (1998, s. 298): *ja pójde, choć ty mnie zastrzel, a ja pójda*; Grek-Pabisowa i Maryniakowa (1999, s. 52): *a ja ich nie wyganiaju, хочуч, choć łob razbij, malisia*, s. 94: *a kto pójdzie [mnie pomagać], choć ty paloż sia, krzyczy i umiraj*; Karaś (2001, s. 284): *swoja nacja benda przedawać, choć ty mnie co chcesz rob*; Rieger i in. (2006, s. 167): *jemu mówisz, mówisz, choć ty koł czesz na jego postawiwszy, a on wszystko jedna swoja prawi*, s. 434: *już tak ma swoja zakalka, że wsio, że choć ty jego*; Smułkowa (2009, s. 30): *Karszun – uj, my spasu nia maim: nalatajć vo na kurej, i wsio, choć ty, rady niet*; Minksztył i Minksztył (2010, s. 238): *a choćby ty żywy do ziemi leż*, s. 242: *choć mu koł czesz (ostrz) na głowie, i tak nie zrozumie*; Rieger (2014, s. 84): *choć mu koł czesz (ostrz) na głowie (i tak nie zrozumie)*; Rieger (2014, s. 352): *I zachwycili ta torba z nożami, z widelcami, a tego, a przyjado, nie ma czych [‘czym’] ludzi ugaszczać. Choć ty i dzie widelcy te pożyczaj*; Karaś (2017, s. 87): *choć ty mnie co chcesz rop, jaki ja był, taki ja i benda: ludzie nie pośpieli na zima poorać, a w ta pora, choć ty nie wiadomo co rob: zbijesz się z drogi, to już tedy choć ty gwałtu krzycz i ratunku wołaj*; pomocnika nie najdziesz, *choć ty zabij się: zleżć z wozu nijakim sposobem nie mogę, choć ty powieś się: krama zamknięta i choć ty nie wiadomo co rob*; Bielikowicz (1984, ss. 19, 20, 88, 170, 171): *telefon nieczynny, choć ty powieś się*; Joachimiak (1997, s. 76): *Albo naodwrót, jak zaszuszy, to choć ty łbem o ziemię bij, nic nie pomoże i kropla deszczu z nieba nie spadnie*.

Podsumowanie

Frazem —_p **choć** —_j² pojawił się w badanych tekstach 9 razy, z czego realizacja —_p **choć płacz** wystąpiła trzykrotnie, —_p **choć się rozerwij** – dwukrotnie. Wzorzec w języku rosyjskim, białoruskim i litewskim miało 6 postaci, w rosyjskim i białoruskim – 3. Inne źródła północnokresowe potwierdzają występowanie 3 konkretnych realizacji: —_p **choć płacz** (4 zapisy), —_p **choć się rozerwij** (1) i —_p **choć bierz i żywem do ziemi leż** (1). Stosunkowo obficie, bo 21 zapisami, są poświadczone inne postaci badanego frazemu. Potwierdzenia pochodzą niemal wyłącznie z gwar i ze źródła stylizowanego na mowę repatriantów, jeden zapis trafił się w wileńskiej prasie międzywojnia.

C. Frazem —_p **choć** —_j³

K_{—i}: fraza zdaniowa; —_j: wyrażenie konstytuowane przez imperatywne formy czasownika

S: w —_i przedstawiono taką sytuację / stan, że pod jej / jego wpływem można by nawet dopuścić się ekstremalnego zachowania wskazanego w —_j

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: —_p **że aż chciałoby się <nawet> —**

Konkretne realizacje tekstowe frazemu $_{-p}$, **choć** $_{-j}$ ³

a) wzorce rosyjskie, białoruskie i litewskie:

$_{-p}$, **choć krzycz**

Ogpol.: $_{-p}$ **że aż wyć się chce**

▼ *Takie klucia w boku, że choć krzycz* (KR, 1966, 10, s. 22); ▽ *Ząb mnie rozboleł, choć krzycz* (CSz, 1966, 177, s. 2; KR, 1976, 5, s. 18)

Z: z pnkres. dial. kultur.: (Mędelaska, 1993, s. 208, 2000, s. 568)

G: ros. $_{-p}$ хоть <криком> кричи (NKRJa, b.d.), błr. $_{-p}$ хоць крычы (IMe, 1942), lit. $_{-p}$ nors <tu> šauk (RLŽ, b.d.)

$_{-p}$, **choć zapadnij się pod ziemię**

Ogpol.: $_{-p}$ **że aż chciałoby się pod ziemię zapaść**

▼ *Było tak przykro, że choć zapadnij się pod ziemię* (KR, 1974, 10, s. 5)

Z: z dial. przesiedleńczych: (Bielikowicz, 1984, s. 27) (*choć ty pod ziemią przewał się*)

G: ros. $_{-p}$ хоть сквозь землю провались (NKRJa, b.d.), błr. $_{-p}$ хоць скрозь зямлю праваліся (T, 2008), lit. nors kiaurai žemės prasmek (DRLKŽ-2, 2013, s. 451)

$_{-p}$, **choć żywy do ziemi idź**

Ogpol.: $_{-p}$ <to> **tylko się zastrzelić**

▼ *Jak tylko taka pogoda, choć żywa do ziemi idź* (KR, 1963, 7, s. 13)

Z: z dial. przesiedleńczych: (Bielikowicz, 1984, s. 73)

G: ros. $_{-p}$ хоть живым в землю лезь (RLŽ, b.d.), błr. $_{-p}$ хоць ты <жывы> ў зямлю лезь (BNK, b.d.), lit. $_{-p}$ nors gyvas į žemę lįsk (RLŽ, b.d.)

b) wzorce rosyjskie i litewskie:

$_{-p}$, **choć uciekaj z własnego domu**

Ogpol.: $_{-j}$ **że aż chciałoby się uciec jak najdalej**

▼ *[...] usłyszysz o sobie takie rzeczy, że choć uciekaj z własnego domu* (KR, 1970, 6, s. V);

▽ *Dobrze, jeśli przyjdą. [...] Ale jeśli nie – to Juozasowi i dzieciom choć z domu uciekaj* (KR, 1976, 4, s. 18, 1978, 12, s. 14)

G: ros. $_{-p}$ хоть беги из "своего <собственного> дома (OZW, 2013), lit. $_{-p}$ nors iš namų bėk (RLŽ, b.d.)

c) wzorce rosyjskie:

$_{-p}$, **choć język połknij**

Ogpol.: $_{-p}$ **że aż <chciałoby się> palce lizać**

▼ *Kasza kartoflana z sałatą w śmietanie – choć język połknij!* – (SSU-59, 1959, s. 45)

G: ros. $_{-p}$ хоть язык проглоти (GDKE, 2009)

ZP: Rieger (1999, s. 63): *Taka bieda, że choć zęby kładnij na polica*; Rieger i in. (2006, s. 195): *Tak tam och paszła gorącość wtedy, choć uciekaj z łaźni tej; : a noga boli, choć ty ją odrąbaj,*

kiedy boli: Taki homon w chacie podymie, że **choć ty człowiek uciekaj oczów zawiązawszy**; kiedy mroz pociśnie, **choć ty ratunku wołaj się**, taki paltocik nadziawszy, s. 160: życia nie miła, **choć ty weźmi i powieś się**: zrobiwszy się wiater, jakby kto powiesił się, **choć ty wracaj do kwatery**, strach na jeziora spójrzyć; Bielikowicz (1984, ss. 90, 136, 160, 167, 195): grypa przybadzia się, to już tedy ze wszystkim **choć ty kładni się w cała dłuźnia i umieraj**; Joachimiak (1997, s. 76): Siedzi Tęcza i tylko pasy tka, płótna, ręczniki, lecz nudno – i dość, **choć ty weź i umieraj**.

Podsumowanie

W kartotece znajduje się 9 realizacji tekstowych frazemu --_p **choć** --_j^3 . Wzorzec w języku rosyjskim, białoruskim i litewskim miało 5 postaci, w rosyjskim i litewskim – 3, w rosyjskim – 1. W innych źródłach północnokresowych zarejestrowano 3 postaci: --_p **choć krzycz** (2 razy), --_p **choć zapadnij się pod ziemię** (1) oraz --_p **choć żywy do ziemi idź** (1). Napotkano też kolejnych 9 struktur --_p **choć** --_j^3 , w których jednak miejsca walencyjne wypełnione są inną leksyką. Są to stylizowane na mowę repatriantów zapisy w książce *Wincuk gada* (Bielikowicz, 1984), dwa wystąpienia w gwarach oraz jedno – w międzywojennej prasie wileńskiej. Potwierdzają one używanie badanego frazemu na kresach północno-wschodnich.

5. Wnioski

1. W kartotece specyficznych frazemów napotkanych w prasie wileńskiej i wydawnictwach książkowych (1949–1985) znajduje się 31 całości typu **choć ty siadłszy płacz**. Ich opis nastręcza wiele trudności m.in. ze względu na ciągle niezadowalający stan badań nad frazematyką północnokresową, ogromne luki w bazie materiałowej, niekompletne rejestry zasobów frazematycznych języków na kresach północno-wschodnich będących w kontakcie z polszczyzną, a także z powodu szczególnych właściwości struktur poddanych analizie.
2. Zastosowanie zasad opisu sformalizowanego w stosunku do wskazanych całości pozwoliło na sprowadzenie ich do uogólnionej postaci: --_p **choć** --_j .
3. Analiza struktury i semantyki konkretnych realizacji tekstowych postaci --_p **choć** --_j wykazała, że mamy do czynienia z trzema frazemami-homonimami o postaci --_p **choć** --_j dającymi się precyzyjnie wyodrębnić. Każdy z nich może przejawiać się w zasadzie w nieograniczonej liczbie konkretnych realizacji tekstowych.
4. Frazem --_p **choć** --_j^1 został zarejestrowany w kartotece w 13 postaciach, np. --_p **choć koncerty urządzaj**. Ustalono, że w ogół. odpowiadają mu uogólnione postaci --_p **że można by <nawet>** --_j por.: --_p **że można by nawet koncerty urządzać**. Z kolei frazem --_p **choć** --_j^2 pokazał się 9 razy, ale w 6 konkretnych realizacjach, np. --_p **choć <ty> pękni**. Jego uogólniony ogół. odpowiednik przyjmuje postać

→, że choćbyś <nawet> →, to <nic> nie pomoże, por.: →, że choćbyś nawet pękł, to <nic> nie pomoże. Ostatni frazem →, choć →³ wystąpił w 9 postaciach, np. →, choć uciekaj z własnego domu. Zaproponowano dla niego ogpół. odpowiednik →, że aż chciałoby się <nawet> →, por.: →, że aż chciałoby się uciec jak najdalej.

5. Stwierdzono, że wszystkie konkretne realizacje tekstowe struktury →, choć → mają wzorce w językach obcych od lat współwystępujących na kresach północno-wschodnich. Najwięcej frazemów funkcjonuje zarówno w języku rosyjskim, białoruskim, jak i w litewskim (11), w rosyjskim (9) oraz w rosyjskim i białoruskim (8). Trzy reproduktory mają wzorce w języku rosyjskim i litewskim. Jednak ze względu na braki w rejestrach frazematyki wschodniosłowiańskiej nie można jeszcze uznać tych wyników za w pełni miarodajne.
6. Konkretne realizacje tekstowe struktury →, choć → zarejestrowane w kartotece frazemów wyekscerpowanych z wileńskiej prasy i wydawnictw książkowych zostały też poświadczone w 7 innych północnokresowych źródłach, jednocześnie aż 38 innych źródeł zawiera zapisy struktur →, choć → z miejscami walencyjnymi wypełnionymi odmienną leksyką niż materiał zgromadzony w kartotece. Można to traktować jako dowód szerokiego rozpowszechnienia całości opartych na członie *choć* na kresach północno-wschodnich oraz – dziś – byłych kresach północno-wschodnich.
7. Analiza wykazała, że wszystkie badane realizacje tekstowe struktur typu →, choć → mają wzorce w obcych systemach językowych, czyli bynajmniej nie powstają na gruncie polszczyzny północnokresowej, lecz są kalkowane i krążą w obiegu w gotowych postaciach.
8. Skomplikowany charakter analizowanych struktur zmusza do naruszenia schematu deskrypcji pozostałej frazematyki północnokresowej i do zaakceptowania pewnych niekonsekwencji opisu.

Wykaz skrótów źródeł

CSz – Czerwony Sztandar, 1966(177), 1969(33).

GJ-83 – *Jeśli chcesz rosnać zdrowym* (Gaudonienė, 1983).

JIT-60 – *Tchórze: Komedia w dwóch odsłonach* (Saja, 1960).

KCP-85 – *Czytanki: Pomoc naukowa dla klasy VI* (Kuźmowa, 1985).

KR – *Kobieta Radziecka*, 1960(10), 1961(2), 1961(3), 1962(2), 1963(7), 1964(4), 1966(10), 1970(2), 1970(6), 1973(9), 1974(10), 1975(4), 1976(4), 1976(5), 1977(6), 1977(7), 1978(3), 1978(12).

LW-74 – *Wypisy: Pomoc naukowa dla klasy X* (Lemberg, 1974).

OLBP-53 – *Błękitne pole* (Łukinskas, 1953).

SSU-59 – *Stefek się uczy* (Ambrozajtienie, 1959).

Wykaz skrótów słowników, korpusów językowych i stron internetowych

ABał – *Вершы аб лёсах і долях* (Балуценка, b.d.).

AMNW – *Майской ночи волишебство* (Алещенкова, b.d.).

BLKŽ – *Baltarusių-lietuvių kalbų žodynas* (Stankevič & Petkevičius, 2014).

BNK – *Беларускі N-корпус* (b.d.).

DRLKŽ-1 – *Didysis rusų-lietuvių kalbų žodynas dviem tomis* (Lemchenas, 2011).

DRLKŽ-2 – *Didysis rusų-lietuvių kalbų žodynas dviem tomis* (Kardelytė et al., 2013).

FŽ – *Frazeologijos žodynas* (b.d.).

GDKF – *Готовим дома: Кулинарный форум* (Елена Юрьевна, 2009).

IME – *Иван Мележ: 23 августа 1942* (Мележ, 1942).

JNP – *Настоящая принцесса и Снежная Осень* (Егорушкина, b.d.).

K – *Каранавірус як палітычная зброя ў змаганні за ўладу* (2020).

MChP – *Малины будет хоть продавай!* (Сад-огород! LIFE, 2020).

NKRJa – *Национальный корпус русского языка* (b.d.).

NPI – *Хоть садись и поезжай!* (Пляскина, 2020).

OZW – *Западня для ведьмы* (Орлов, 2013).

PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (Zgólkowa, 1994–2005).

PT – *Шляхам дзіваў і ўражанняў: Зацёмкі з падарожжа ў Рым* (Татарыновіч, 2020).

RBSNAN – *Руска-беларускі слоўнік НАН Беларусі* (b.d.).

RLŽ – *Lietuvių / Rusų žodynas = Rusų / Lietuvių žodynas* (b.d.).

SS – *Словарь синонимов* (Тришин, 2013).

SziL – *Шпакі і людзі* (2009).

T – *Трэці* (2008).

TSBLM – *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы* (Суднік & Крыўко, 2005).

WN – *В Новобогдановке под ноги журналистам бросали снаряды* (2009).

WOWO – *Ошибка вещего Олега* (Воеводин, 2019).

WWK – *Встречайте весну в Кенозерье* (b.d.).

ZII – *Захавальнік Івачы Іван* (2008).

Bibliografia

Źródła

- Ambrozajtienie, B. (1959). *Stefek się uczy* [SSU-59]. Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej.
- Gaudonienė, G. (1983). *Jeśli chcesz rosnąć zdrowym* [GJ-83]. Šviesa.
- Kuźmowa, A. (1985). *Czytanki: Pomoc naukowa dla klasy VI* [KCP-85]. Šviesa.
- Lemberg, M. (1974). *Wypisy: Pomoc naukowa dla klasy X* [LW-74]. Šviesa.
- Łukinskas, R. (1953). Błękitne pole [OLBP-53] (A. Zakaras, Tłum.). W *Opowiadania litewskie* (ss. 170–193). Państwowe Wydawnictwo Literatury Pięknej.
- Saja, K. (1960). Tchorze: Komedia w dwóch odsłonach [JIT-60]. W *Jednoaktówki i intermedia* (ss. 51–102). Państwowe Wydawnictwo Literatury Pięknej.

Literatura

- Bielikowicz, S. (1984). *Wincuk gada*. Pojezierze.
- Bogusławski, A. (1976). O zasadach rejestracji jednostek języka. *Poradnik Językowy*, 1976(8), 356–364.
- Bogusławski, A., & Wawrzyńczyk, J. (1993). *Polszczyzna, jaką znamy: Nowa sonda słownikowa*. Uniwersytet Warszawski.
- Chlebda, W. (2003). *Elementy frazematyki: Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*. Oficyna Wydawnicza LEKSEM.
- Chlebda, W. (2010). Autorski glosariusz ważniejszych terminów. W W. Chlebda (Red.), *Na tropach reproductów: W poszukiwaniu wielowyrzowych jednostek języka* (ss. 137–140). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Chlebda, W. (2014). Od tematycznego frazeologicznego słownika przekładowego do alfabetycznego słownika par przekładowych. W W. Chlebda (Red.), *Polsko-rosyjski słownik par przekładowych: Tom zbiorczy Podręcznego idiomatikonu polsko-rosyjskiego* (Z. 1–5, ss. 9–67). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Dwilewicz, B. (1997). *Język mieszkańców wsi Bujwidze na Wileńszczyźnie*. Wydawnictwo „DiG”.
- Grek-Pabisowa, I., & Maryniakowa, I. (1999). *Współczesne gwary polskie na dawnych Kresach Wschodnich*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Grek-Pabisowa, I., Ostrówka, M., & Biesiadowska-Magdziarz, B. (2008). *Język polski na Białorusi Radzieckiej w okresie międzywojennym: Polszczyzna mówiona*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Grek-Pabisowa, I., Ostrówka, M., & Zielińska, A. (1998). Teksty. W I. Grek-Pabisowa, K. Handke, M. Ostrówka, & A. Zielińska, *Bohatoryrowicze sto lat później* (ss. 99–332). Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Jakaitienė, E. (2009). *Leksikologija: Studijų knyga*. Vilniaus universiteto leidykla.

- Joachimiak, J. (1997). Wileńskie słownictwo regionalne w dwudziestoleciu międzywojennym (na materiale prasy z lat 1920–1927. W E. Fryska & J. Mędelska (Red.), *Kilka rozpraw filologicznych* (ss. 65–77). Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Karaś, H. (2001). O sytuacji języka polskiego na obszarze smołwieńskim na Litwie. *Prace Filologiczne*, 46, 265–292.
- Karaś, H. (2017). *Język polski pogranicza litewsko-łotewsko-białoruskiego w świetle frekwencji cech językowych*. Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kurzowa, Z. (1975). *Elementy kresowe w języku powieści powojennej*. Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Kurzowa, Z. (1993). *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.* Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Marszałek, M. (2006). *Słownictwo wydawnictw książkowych drukowanych na radzieckiej Litwie: Opis dyferencyalny*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Marszałek, M. (2022). Frazemy północnokresowe oparte na wyrazach funkcyjnych w opisie sformalizowanym. *Polilog: Studia Neofilologiczne*, 12, 257–276.
- Marszałek, M. (w druku). *Frazematyka północnokresowa w opisie sformalizowanym (na materiale wileńskiej prasy i wydawnictw książkowych II połowy XX wieku)*.
- Maryniakowa, I., Grek-Pabisowa, I., & Zielińska, A. (1996). *Polskie teksty gwarowe z obszarów dawnych Kresów północno-wschodnich*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Mędelska, J. (1993). *Język polski na Litwie w dziewiątym dziesięcioleciu XX wieku*. Wydawnictwo Uczelniane WSP w Bydgoszczy.
- Mędelska, J. (2000). *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979): T. 2. Lata 1945–1959*. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Mędelska, J. (2004). *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979): T. 3. Lata 1960–1979: Cz. 2. Słownictwo, wyrazy*. Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2005). *Za murem: Polszczyzna wydawnictw publikowanych w Republice Litewskiej w latach 1919–1940 (na tle ogólnopolskim i północnokresowym): T. 1. Fonetyka, grafia*. Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2019). Frazematyka północnokresowa: Problemy opisu tradycyjnego i zarys projektu jego sformalizowania. *Język Polski*, 99(2), 91–102. <https://doi.org/10.31286/JJP.99.2.6>
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2020a). *Jak z gęsia woda: Północnokresowe porównania fraze-matyczne w opisie sformalizowanym*. *Slavia Orientalis*, 69(4), 913–931.
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2020b). *Łbem muru nie przebijesz: Na tropach frazematyki północnokresowej końca XX wieku*. *Acta Baltico-Slavica*, 44, 1–25. <https://doi.org/10.11649/abs.2020.001>
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2023). Rys regionalny we frazematyce nowel nadesłanych na konkurs kowieńskiego „Dnia Polskiego” (1936). *Acta Baltico-Slavica*, 47, Article 2960. <https://doi.org/10.11649/abs.2960>

- Minksztym, W., & Minksztym, E. (2010). Słowniczek wyrazów gwarowych używanych w okolicach Dryświat, Gajd i Widz. W J. Rieger & D. A. Kowalska (Red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich* (T. 4, ss. 225–263). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rak, M. (2020). Do czego przydaje się frazeologia gwarowa? W M. Rak & V. M. Mokienko (Red.), *Słowiańska frazeologia gwarowa* (T. 2, ss. 13–20). Uniwersytet Jagielloński. Wydział Polonistyki. <https://doi.org/10.12797/9788381382458.01>
- Rieger, J. (1999). Słownictwa „wileńskiego” ze zbioru Leonarda Jaszczanina ciąg dalszy. W J. Rieger (Red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich: T. 2. Studia i materiały* (ss. 57–76). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rieger, J. (2014). *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Brasławszczyźnie*. Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa.
- Rieger, J., Masojć, I., & Rutkowska, K. (2006). *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*. Wydawnictwo DiG.
- Rucka, I. (2013). Niby „tutejsza” polszczyzna mówiona na Łotwie okresu międzywojennego w oczach jej użytkowników (na materiale prasowym z lat 1922–1940). *Acta Baltico-Slavica*, 37, 433–448.
- Sawaniewska-Mochowa, Z. (1996). Teksty gwarowe z Kowieńszczyzny z komentarzem językowym. W J. Rieger (Red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich: Studia i materiały* (T. 1, ss. 71–77). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Smułkowa, E. (2009). *Brasławszczyzna: Pamięć i współczesność: T. 2. Słownictwo dwujęzycznych mieszkańców rejonu (słownik brasławski)*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Алещенкова, Ю. (b.d.). *Майской ночи волшебство* [AMNW]. <https://stihi.ru/2015/05/03/4158>
- Балуценка, А. (b.d.). *Вершы аб лёсах і долях* [Abał]. http://ab24b.narod.ru/f7_4.htm
- В Новобогдановке под ноги журналистам бросали снаряды* [WN]. (2009). KP.UA. <https://kp.ua/amp/177084-v-novobohdanovke-pod-nohy-zhurnalistam-brosaly-snariady>
- Боеводин, С. (2019). *Ошибка вещице Олега* [WOWO]. Книжный Клуб „Клуб Семейного Досуга”. https://books.google.pl/books?id=VzK4DwAAQBAJ&pg=PT157&dq=хоть+масло+выжимай&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKEwiila-FysL9AhVv_7sIHXrGAW4QuwV6BAGFEAk#v=onepage&q=хоть%20масло%20выжимай&f=false
- Встречайте весну в Кенозерье* [WWK]. (b.d.). https://pomorland.travel/news/vstrechayte-vesnu_v_kenozere/?special_version=Y
- Егорушкина, А. (b.d.). *Настоящая принцесса и Снежная Осень* [JNP]. <https://books.google.pl/books?id=6ctkAAAAQBAJ&pg=PT115&lpg=PT115&dq=khoc%20kontserty%20ustravay&source=bl&ots=PBVcvI9Ilt&sig=ACfU3U3wcVF7gJui9JCl0LHfl4aI4aUrH-Q&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKEwj53oiQq8T9AhWO6CoKHXJ6B4EQ6AF6BAGPEAM#v=onepage&q=khoc%20kontserty%20ustravay&f=false>
- Елена Юрьевна. (2009, грудzień 23). *Готовим дома: Кулинарный форум* [GDKF]. <https://gotovim-doma.ru/forum/viewtopic.php?f=473&t=12521&start=405&view=print>
- Захавальнік Івачы Іван* [ZII]. (2008). SB.BY. <https://www.sb.by/articles/zakhavaln-k-vachy-van.html>

Каранавірус як палітычная зброя ў змаганні за ўладу [K]. (2020, marzec 25). svaboda.org. <https://www.svaboda.org/a/30508450.html>

Мележ, И. (1942). 23 августа 1942 [IMe]. Wir.by. <https://www.wir.by/ru/diary/bea696>

Орлов, А. (2013). Западня для ведьмы [OZW]. Издательство „Эксмо”. <https://books.google.pl/books?id=i-FOAgAAQBAJ&pg=PT237&lpg=PT237&dq=хоть+беги+из+собственного+дома&source=bl&ots=tR7NFphqNr&sig=ACfU3U1k38ivG-Y2HHSrFKI-BvGB32IBVtQ&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKewiZr-LMtCT9AhXjilsKHWGWdD0Q6AF6B-AgMEAM#v=onepage&q=хоть%20беги%20из%20собственного%20дома&f=false>

Пляскина, Н. (2020, czerwiec 17). Хоть садись и поезжай! [NPI]. *Время*. <https://time.kz/articles/zloba/2020/06/17/hot-sadis-i-poezzhaj>

Сад-огород! LIFE. (2020, May 29). Малины будет хоть продавай! [MChP] [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=RyiFbMVV_Yo

Татарыновіч, П. (2020). Шляхам дзіваў і ўражанняў: Зацемкі з падарожжа ў Рым [PT]. *Наша вера*, 4(94). <https://media.catholic.by/nv/n94/art3.htm>

Трэці [T]. (2008). SB.BY. <https://www.sb.by/articles/tretsi.html>

Шпакі і людзі [SziL]. (2009). SB.BY. <https://www.sb.by/articles/shpaki-i-lyudzi.html>

Słowniki i korpusy językowe

Frazeologijos žodynas [FŽ]. (b.d.). <https://ekalba.lt/frazeologijos-zodynas/%5Bverkti%5D%20nors%20verk?paieska=nors&i=05750b7e-2729-4dac-8dff-fb51b6ea7fab>

Kardelytė, J., Lemchenas, Ch., Nielsen, A., & Macaitis, J. (Red.). (2013). *Didysis rusų-lietuvių kalbų žodynas dviem tomis* (T. 2) [DRLKŽ-2]. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Lemchenas, Ch. (Red.). (2011). *Didysis rusų-lietuvių kalbų žodynas dviem tomis* (T. 1) [DRLKŽ-1]. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Lietuvių / Rusų žodynas = Rusų / Lietuvių žodynas [RLŽ]. (b.d.). rusu.lietuviuzodynas.lt. <https://rusu.lietuviuzodynas.lt/rusiskai>

Stankevič, L., & Petkevičius, R. (2014). *Baltarusių-lietuvių kalbų žodynas* [BLKŽ]. Lietuvių Kalbos Institutas. <http://bylt.lki.lt/>

Zgółkowa, H. (Red.). (1994–2005). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (T. 1–50) [PSWP]. Wydawnictwo KURPISZ.

Беларускі N-корпус [BNK]. (b.d.). <https://bnkorporus.info/index.html>

Национальный корпус русского языка [NKRJa]. (b.d.). <https://ruscorpora.ru>

Руска-беларускі слоўнік НАН Беларусі [RBSNAN]. (b.d.). <https://verbum.by/rus-bel/moshchnost>

Суднік, М. Р., & Крыўко, М. Н. (Red.). (2005). *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы* [TSBLM]. „Беларуская энцыклапедыя” імя Петруся Броўкі.

Тришин, В. Н. (2013). *Словарь синонимов* [SS]. Academic.ru. https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_synonims/193268/%D1%85%D0%BE%D1%82%D1%8C

Bibliography (Transliteration)

Sources

- Ambrozajtienie, B. (1959). *Stefek się uczy* [SSU-59]. Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej.
- Gaudonienė, G. (1983). *Jeśli chcesz rosnąć zdrowym* [GJ-83]. Šviesa.
- Kuźmowa, A. (1985). *Czytanki: Pomoc naukowa dla klasy VI* [KCP-85]. Šviesa.
- Lemberg, M. (1974). *Wypisy: Pomoc naukowa dla klasy X* [LW-74]. Šviesa.
- Łukinskas, R. (1953). Błękitne pole [OLBP-53] (A. Zakaras, Trans.). In *Opowiadania litewskie* (pp. 170–193). Państwowe Wydawnictwo Literatury Pięknej.
- Saja, K. (1960). Tchorze: Komedia w dwóch odsłonach [JIT-60]. In *Jednoaktówki i intermedia* (pp. 51–102). Państwowe Wydawnictwo Literatury Pięknej.

Literature

- Aleshchenkova, IU. (n.d.). *Maışkoï nochi volshebstvo* [AMNW]. <https://stihi.ru/2015/05/03/4158>
- Balutsenka, A. (n.d.). *Vershы ab liosakh i doliakh* [Abał]. http://ab24b.narod.ru/f7_4.htm
- Bielikowicz, S. (1984). *Wincuk gada*. Pojezierze.
- Bogusławski, A. (1976). O zasadach rejestracji jednostek języka. *Poradnik Językowy*, 1976(8), 356–364.
- Bogusławski, A., & Wawrzyńczyk, J. (1993). *Polszczyzna, jaką znamy: Nowa sonda słownikowa*. Uniwersytet Warszawski.
- Chlebda, W. (2003). *Elementy frazematyki: Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*. Oficyna Wydawnicza LEKSEM.
- Chlebda, W. (2010). Autorski glosariusz ważniejszych terminów. In W. Chlebda (Ed.), *Na tropach reproduktów: W poszukiwaniu wielowyrzawowych jednostek języka* (pp. 137–140). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Chlebda, W. (2014). Od tematycznego frazeologicznego słownika przekładowego do alfabetycznego słownika par przekładowych. In W. Chlebda (Ed.), *Polsko-rosyjski słownik par przekładowych: Tom zbiorczy Podręcznego idiomatykonu polsko-rosyjskiego* (Pt. 1–5, pp. 9–67). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Dwilewicz, B. (1997). *Język mieszkańców wsi Bujwidze na Wileńszczyźnie*. Wydawnictwo “DiG”.
- Egorushkina, A. (n.d.). *Nastoiashchaia printsessa i Snezhnaia Osen'* [JNP]. <https://books.google.pl/books?id=6ctkAAAAQBAJ&pg=PT115&lpg=PT115&dq=khoc%20kontserty%20ustraiway&source=bl&ots=PBVcvI9llt&sig=ACfU3U3wcVF7gJui9JCl0LHfl4aI4aUrH-Q&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKEwj53oiQq8T9AhWO6CoKHXJ6B4EQ6AF6BAG-PEAM#v=onepage&q=khoc%20kontserty%20ustraiway&f=false>
- Elena IU'evna. (2009, December 23). *Gotovim doma: Kulinaryi forum* [GDKF]. <https://gotovim-doma.ru/forum/viewtopic.php?f=473&t=12521&start=405&view=print>

- Grek-Pabisowa, I., & Maryniakowa, I. (1999). *Współczesne gwary polskie na dawnych Kresach Wschodnich*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Grek-Pabisowa, I., Ostrówka, M., & Biesiadowska-Magdziarz, B. (2008). *Język polski na Białorusi Radzieckiej w okresie międzywojennym: Polszczyzna mówiona*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Grek-Pabisowa, I., Ostrówka, M., & Zielińska, A. (1998). Teksty. In I. Grek-Pabisowa, K. Handke, M. Ostrówka, & A. Zielińska, *Bohatyrowicze sto lat później* (pp. 99–332). Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Jakaitienė, E. (2009). *Leksikologija: Studijų knyga*. Vilniaus universiteto leidykla.
- Joachimiak, J. (1997). Wileńskie słownictwo regionalne w dwudziestoleciu międzywojennym (na materiale prasy z lat 1920–1927. In E. Fryska & J. Mędelska (Eds.), *Kilka rozpraw filologicznych* (pp. 65–77). Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Karantavirus iak palitychnaia zbroia u zmahanni za Źladu [K]. (2020, March 25). svaboda.org. <https://www.svaboda.org/a/30508450.html>
- Karaś, H. (2001). O sytuacji języka polskiego na obszarze smółwieńskim na Litwie. *Prace Filologiczne*, 46, 265–292.
- Karaś, H. (2017). *Język polski pogranicza litewsko-Łotewsko-białoruskiego w świetle frekwencji cech językowych*. Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kurzowa, Z. (1975). *Elementy kresowe w języku powieści powojennej*. Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Kurzowa, Z. (1993). *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.* Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Marszałek, M. (2006). *Słownictwo wydawnictw książkowych drukowanych na radzieckiej Litwie: Opis dyferencjalny*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Marszałek, M. (2022). Frazemy północnokresowe oparte na wyrazach funkcyjnych w opisie sformalizowanym. *Polilog: Studia Neofilologiczne*, 12, 257–276.
- Marszałek, M. (in press). *Frazematyka północnokresowa w opisie sformalizowanym (na materiale wileńskiej prasy i wydawnictw książkowych II połowy XX wieku)*.
- Maryniakowa, I., Grek-Pabisowa, I., & Zielińska, A. (1996). *Polskie teksty gwarowe z obszarów dawnych Kresów północno-wschodnich*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Mędelska, J. (1993). *Język polski na Litwie w dziewięćmym dziesięcioleciu XX wieku*. Wydawnictwo Uczelniane WSP w Bydgoszczy.
- Mędelska, J. (2000). *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979): Vol. 2. Lata 1945–1959*. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Mędelska, J. (2004). *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979): Vol. 3. Lata 1960–1979: Pt. 2. Słownictwo, wyrazy*. Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2005). *Za murem: Polszczyzna wydawnictw publikowanych w Republice Litewskiej w latach 1919–1940 (na tle ogólnopolskim i północnokresowym): Vol. 1. Fonetyka, grafia*. Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.

- Mędelśka, J., & Marszałek, M. (2019). Frazematyka północnokresowa: Problemy opisu tradycyjnego i zarys projektu jego sformalizowania. *Język Polski*, 99(2), 91–102. <https://doi.org/10.31286/Jp.99.2.6>
- Mędelśka, J., & Marszałek, M. (2020a). *Jak z gęsia woda*: Północnokresowe porównania frazeematyczne w opisie sformalizowanym. *Slavia Orientalis*, 69(4), 913–931.
- Mędelśka, J., & Marszałek, M. (2020b). *Łbem muru nie przebijesz*: Na tropach frazematyki północnokresowej końca XX wieku. *Acta Baltico-Slavica*, 44, 1–25. <https://doi.org/10.11649/abs.2020.001>
- Mędelśka, J., & Marszałek, M. (2023). Rys regionalny we frazematyce nowel nadesłanych na konkurs kowieńskiego “Dnia Polskiego” (1936). *Acta Baltico-Slavica*, 47, Article 2960. <https://doi.org/10.11649/abs.2960>
- Melezh, I. (1942). *23 avgusta 1942* [IMe]. Wir.by. <https://www.wir.by/ru/diary/bea696>
- Minksztym, W., & Minksztym, E. (2010). Słowniczek wyrazów gwarowych używanych w okolicach Dryświat, Gajd i Widz. In J. Rieger & D. A. Kowalska (Eds.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich* (Vol. 4, pp. 225–263). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Orlov, A. (2013). *Zapadnia dlia ved'my* [OZW]. Izdatel'stvo “Eksmo”. <https://books.google.pl/books?id=i-FOAgAAQBAJ&pg=PT237&lpg=PT237&dq=хоть+беги+из+собственного+дома&source=bl&ots=tR7NFphqNr&sig=ACfU3U1k38ivG-Y2HHSrFKIBvGB32IBVtQ&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKewiZr-LMtcT9AhXjiIsKHWGWDd0Q6AF6BAG-MEAM#v=onepage&q=хоть%20беги%20из%20собственного%20дома&f=false>
- Pliaskina, N. (2020, June 17). Khot' sadis' i poezzhai! [NPI]. *Vremia*. <https://time.kz/articles/zloba/2020/06/17/hot-sadis-i-poezzhaj>
- Rak, M. (2020). Do czego przydaje się frazeologia gwarowa? In M. Rak & V. M. Mokienko (Eds.), *Słowiańska frazeologia gwarowa* (Vol. 2, pp. 13–20). Uniwersytet Jagielloński. Wydział Polonistyki. <https://doi.org/10.12797/9788381382458.01>
- Rieger, J. (1999). Słownictwa “wileńskiego” ze zbioru Leonarda Jaszczanina ciąg dalszy. In J. Rieger (Ed.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich: Vol. 2. Studia i materiały* (pp. 57–76). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rieger, J. (2014). *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Brasławszczyźnie*. Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa.
- Rieger, J., Masojć, I., & Rutkowska, K. (2006). *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*. Wydawnictwo DiG.
- Rucka, I. (2013). Niby “tutejsza” polszczyzna mówiona na Łotwie okresu międzywojennego w oczach jej użytkowników (na materiale prasowym z lat 1922–1940). *Acta Baltico-Slavica*, 37, 433–448.
- Sad-ogorod! LIFE. (2020, May 29). *Maliny budget khot' prodavai!* [MChP] [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=RyiFbMVV_Yo
- Sawaniowska-Mochowa, Z. (1996). Teksty gwarowe z Kowieńszczyzny z komentarzem językowym. In J. Rieger (Ed.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich: Studia i materiały* (Vol. 1, pp. 71–77). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Shpaki i liudzi* [SziL]. (2009). SB.BY. <https://www.sb.by/articles/shpaki-i-lyudzi.html>

- Smułkowa, E. (2009). *Brasławszczyzna: Pamięć i współczesność: Vol. 2. Słownictwo dwujęzycznych mieszkańców rejonu (słownik brasławski)*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Tatarynovich, P. (2020). Shliakham dzivaŭ i ŭražanniaŭ: Zats'emki z padarozhzh'a ŭ Rym [PT]. *Nasha Vera*, 4(94). <https://media.catholic.by/nv/n94/art3.htm>
- Trétsi [T]. (2008). *SB.BY*. <https://www.sb.by/articles/tretsi.html>
- V Novobogdanovke pod nogi zhurnalistam brosalі snariady [WN]. (2009). *KPUA*. <https://kp.ua/amp/177084-v-novobogdanovke-pod-nohy-zhurnalistam-brosaly-snariady>
- Voevodin, S. (2019). *Oshibka veshchego Olega* [WOWO]. Knizhnyĭ Klub "Klub Semeinogo Dosuga". https://books.google.pl/books?id=VzK4DwAAQBAJ&pg=PT157&dq=хоть+масло+выжимай&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKEwiila-FysL9AhVv_7sIHXrGAW4QuwV6BAGFEAk#v=onepage&q=хоть%20масло%20выжимай&f=false
- Vstrechaĭte vesnu v Kenoz'er'e [WWK]. (n.d.). https://pomorland.travel/news/vstrechayte-vesnu_v_kenozere/?special_version=Y
- Zakhaval'nik Ivachy Ivan [ZII]. (2008). *SB.BY*. <https://www.sb.by/articles/zakhavaln-k-vachyvan.html>

Dictionaries and language corpora

- Belaruski N-korpus* [BNK]. (n.d.). <https://bnkorporus.info/index.html>
- Frazeologijos žodynas* [FŽ]. (n.d.). <https://ekalba.lt/frazeologijos-zodynas/%5Bverkti%5D%20nors%20verk?paieska=nors&i=05750b7e-2729-4dac-8dff-fb51b6ea7fab>
- Kardelytė, J., Lemchenas, Ch., Nielsen, A., & Macaitis, J. (Eds.). (2013). *Didysis rusų-lietuvių kalbų žodynas dviem tomis* (Vol. 2) [DRLKŽ-2]. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Lemchenas, Ch. (Ed.). (2011). *Didysis rusų-lietuvių kalbų žodynas dviem tomis* (Vol. 1) [DRLKŽ-1]. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Lietuvių / Rusų žodynas = Rusų / Lietuvių žodynas* [RLŽ]. (n.d.). rusu.lietuviuzodynas.lt. <https://rusu.lietuviuzodynas.lt/rusiskai>
- Natsional'nyi korpus russkogo iazyka* [NKRJa]. (n.d.). <https://ruscorpora.ru>
- Ruska-belaruski sloŭnik NAN Belarusi* [RBSNAN]. (n.d.). <https://verbum.by/rus-bel/moshchnost>
- Stankevič, L., & Petkevičius, R. (2014). *Baltarusių-lietuvių kalbų žodynas* [BLKŽ]. Lietuvių Kalbos Institutas. <http://bylt.lki.lt/>
- Sudnik, M. R., & Kryūko, M. N. (Eds.). (2005). *Tlumachal'ny sloŭnik belaruskai litaraturnai movy* [TSBLM]. "Belarускаia ėntsyklopedyia" imia Petrusia Broŭki.
- Trishin, V. N. (2013). *Slovar' sinonimov* [SS]. Academic.ru. https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_synonims/193268/%D1%85%D0%BE%D1%82%D1%8C
- Zgółkowa, H. (Ed.). (1994–2005). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (Vols. 1–50) [PSWP]. Wydawnictwo KURPISZ.

Choć ty siadłszy płacz! **Dylematy badacza frazematyki północnokresowej**

Streszczenie

Na przykładzie swoistej struktury typu *choć ty siadłszy płacz* Autor przedstawia problemy wynikłe w trakcie pracy nad sformalizowanym opisem frazematyki północnokresowej wyekscerpowanej z wileńskiej prasy i wydawnictw książkowych okresu 1949–1985, po czym prezentuje wycinek swoich badań poświęcony tej właśnie szczególnej strukturze. Wśród trudności wymienia m.in. brak zainteresowania badaczy frazematyką kresów północno-wschodnich, co skutkuje z jednej strony brakiem możliwości skonfrontowania stanowisk, z drugiej zaś dotkliwymi lukami w bazie materiałowej uniemożliwiającymi dokonywanie niezbędnych zestawień i porównań, wyznaczanie granic poszczególnych frazemów, precyzyjne ustalanie ich postaci formalnej i znaczeniowej, a także chronologii, zasięgu geograficznego, kręgu użytkowników. Braki te badacz musi uzupełniać na własną rękę, co bardzo opóźnia proces dochodzenia do rezultatów. Przeszkodą jest też ciągle niekompletny rejestr frazemów wschodniosłowiańskich i litewskich. Z kolei zastosowanie wobec całości *choć ty siadłszy płacz* zasad opisu sformalizowanego doprowadziło do wykrycia, że jest ona tylko jedną z konkretnych realizacji tekstowych struktury $\_i$, **choć** $\_j$. Badanie wykazało, że taką strukturę formalną mają liczne frazemy. W kartotece Autora znalazło się 31 takich jednostek. Każdą poddał analizie i przedstawił w formie osobnej metryczki w odpowiedniej grupie. Wykazał, że wszystkie mają wzorce w językach wschodniosłowiańskich, niektóre także w litewskim; są kalkowane. Autor pokazał, że semantycznie frazemy mające postać $\_i$, **choć** $\_j$ podzielić można na trzy grupy semantyczne. Jednostki zaliczone do tych grup zaś można potraktować jako reprezentacje swoistych „nadfrazemów”: $\_i$, **choć** $\_j^1$, $\_i$, **choć** $\_j^2$ – oraz $\_i$, **choć** $\_j^3$.

Słowa kluczowe: polszczyzna północnokresowa; frazematyka północnokresowa; frazem $\_i$, **choć** $\_j$

Choć ty siadłszy płacz! **Dilemmas of a Researcher of Northern Borderland Phrasematics**

Abstract

Based on the example of the peculiar structure of the type *choć ty siadłszy płacz*, the author presents problems that emerged while working on a formalised description of Northern Borderland phrasematics extracted from press and book publications

issued in Vilnius in 1949–1985. He also presents a sample of his research concerned with this very structure. The article lists the difficulties such as North-Eastern Borderland phrasematics being of no interest to researchers, which makes it impossible to confront other viewpoints, on one hand, but also contributes to substantial gaps in the material database on the other. These gaps make it impossible to draw necessary comparisons, determine boundaries of given phrasemes, precisely establish their structural and semantic form, as well as chronology, geographical distribution and circle of users. The researcher has to bridge those gaps on their own, which significantly delays the process of obtaining results. Yet another obstacle is the fact that the list of East Slavic and Lithuanian phrasemes remains incomplete. Applying the rules of the formalised description to the unit *choć ty siadłszy płacz* made it possible to establish that it is just one of many textual realisations of the structure $_{-p} \text{choć} _{-j}$. The analysis indicates that this formal structure is shared by numerous phrasemes. The author's records contain 31 such units. Each of them has been analysed and presented in the form of a separate entry belonging to the appropriate group. As discussed in the study, all of them are based on East Slavic patterns, some also on Lithuanian, and are the result of calquing. In terms of their semantics, phrasemes of the type $_{-p} \text{choć} _{-j}$ can be classified into three groups, and the units in question can be viewed as representations of three distinct "archphrasemes": $_{-p} \text{choć} _{-j}^1$, $_{-p} \text{choć} _{-j}^2$ and $_{-p} \text{choć} _{-j}^3$.

Keywords: Northern Borderland Polish; Northern Borderland phrasematics; phraseme $_{-p} \text{choć} _{-j}$

Dr hab. Marek Marszałek, Associate Professor; Faculty of Linguistics, Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz; head of the Department of Translation Studies; PhD – 1992, Rostov State University, Russia; habilitation in Slavic Linguistics – 2007, University of Gdańsk; author and co-author of 7 books, over 115 scholarly articles and reviews; co-editor of 4 collective volumes. Research interests: translation studies, contrastive analysis of translations, bilingual lexicography, Northern Borderland Polish, modern Russian, Russian dialectology.

Bibliography (selected): *Проблемы перевода донских диалектизмов на польский язык* [The issues of translating Don dialectisms into the Polish language], Bydgoszcz 1999; *Dondialektismen in einem allgemeinen russisch-deutschen Wörterbuch* [Don dialectisms in a general Russian-German dictionary], Warszawa (Warsaw) 2001; (with J. Mędelska), *Za murem. Polszczyzna wydawnictw publikowanych w Republice Litewskiej w latach 1919–1940 (na tle ogólnopolskim i północnokresowym)* [Beyond the

wall: The Polish of publications issued in the Republic of Lithuania in 1919–1940 (against the background of General Polish and Northern Borderland Polish)], vol. 1: *Fonetyka, grafia* [Phonetics, graphy], Bydgoszcz 2005; *Słownictwo wydawnictw książkowych drukowanych na radzieckiej Litwie. Opis dyferencjalny* [Vocabulary of book publications printed in Soviet Lithuania: A differential description], Bydgoszcz 2006; *Z radzieckiej kuchni północnokresowej. Unifikujące oddziaływanie języka rosyjskiego na polską, litewską i białoruską frazematykę kulinarną* [From the Soviet cuisine of the Northern Borderlands: The unification influence of Russian on the Polish, Lithuanian, and Belarusian culinary phrasematics], *Poradnik Językowy* 9, Warszawa (Warsaw) 2022, 48–61.

Correspondence: Marek Marszałek, Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, Poland, e-mail: marmarsz@ukw.edu.pl

Support of the work: The study was conducted at the author's own expense.

Competing interests: The author is a reviewer for this journal, but he has not reviewed any texts in this volume.

Publication history: Received: 2023-12-31; Accepted: 2024-06-07; Published: 2024-12-31.

INSTITUTE OF SLAVIC STUDIES
POLISH ACADEMY OF SCIENCES
1954–2024